



۷۲۰ هزار میلیارد تومان صرف یارانه دارو، شیر خشک و ملزومات مصرفی پزشکی، یارانه نقدی، معیشتی و کالبرگ الکترونیکی، کمک به خانوارهای تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی و سازمان بهزیستی کشور، یارانه نان، هزینه‌های سرمایه‌گذاری و کمک به شرکت‌های نفت و گاز، مصارف صرفه‌جویی و سایر مصارف ضروری دیگر این قانون شود. اعتبارات هدفمندی یارانه‌ها برای سال جاری نیز ۶۵۹ هزار و ۸۴۲ میلیارد تومان در نظر گرفته شده بود.

نتیجه اینکه هر سال در بودجه بخش قابل ملاحظه‌ای صرف کمک‌های معیشتی و یارانه مردم می‌شود و به دلیل رشد فزاینده فقر نیز این مقادیر ناگزیر هر سال باید افزایش یابد. دولت نیز به واسطه رشد فقر در کشور و اینکه چیزی حدود یک‌سوم جمعیت کشور فقیر است نمی‌تواند از این جمعیت قابل توجه نفعی برای توسعه کشور ببرد. در نظر گرفتن اینکه دستمزدهای پایین باعث کاهش بهره‌وری نیروی انسانی و در نتیجه عدم اثربخشی لازم در ارزش افزوده و رشد حاصل می‌شود، در این بخش ضروری است.

براساس آمار رسمی اعلام‌شده در سال ۱۳۹۹، بین ۵۰ تا ۷۵ درصد از مشاغل موجود در استان‌های کشور غیررسمی است. یعنی در ۵۰ تا ۷۵ درصد بازار کار ایران اساساً قوانین کار اجرا نمی‌شود. در آن بخش رسمی نیز که باید قوانین اجرا شود هم تخلف و سرپیچی از قانون دیده می‌شود؛ چنانکه برخلاف قانون که تاکید کرده باید حقوق و دستمزدها مطابق تورم افزایش یابد اما درصدهایی پایین‌تر از تورم به دستمزدها اضافه می‌شود و این به مفهوم مالیات مضاعف و غیرمنصفانه‌ای است که به صورت غیرقانونی از جیب کارگران و ضعیف‌ترین اقشار جامعه برداشته می‌شود.

این در حالی است که براساس گفته فرهاد مومنی، اقتصاددان و عضو هیئت علمی دانشکده اقتصاد علامه طباطبایی، براساس گزارش‌های مراکز پژوهش داخلی و خارجی تاکید شده است ۲۰ درصد جمعیت ایران زیر خط فقر قرار دارد و آنچه نگران‌کننده‌تر است اینکه ۴۰ درصد جمعیت نیز در آستانه فروافتادن به زیر خط فقر قرار دارند.

### استراتژی‌ها اغلب به کمیت اشتغال می‌پردازند

شیمنا نمازی، کارشناس ارشد توسعه و برنامه‌ریزی اقتصاد که در پژوهش رابطه فقر و اشتغال غیررسمی به داده‌های مهمی در خصوص اثرگذاری این دو متغیر بر یکدیگر و تأثیر آن بر متغیرهای کلان و خرد اقتصاد رسیده است، در نشست توضیح داد: «برای فقرا، نیروی کار تنها دارایی است که می‌توانند از آن برای بهبود رفاه خود استفاده کنند. به همین دلیل ایجاد فرصت‌های اشتغال مولد برای کاهش فقر کاملاً ضروری است. لذا اشتغال‌زایی باید جایگاه اصلی را در استراتژی‌های ملی کاهش فقر داشته باشد اما می‌بینیم که استراتژی‌ها اغلب به کمیت اشتغال می‌پردازند در حالی که ابعاد کیفی اشتغال مثل امنیت، آزادی و عزت کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد. در واقع می‌توان گفت، استراتژی‌های اشتغال درباره برنامه‌های اشتغال، حمایت اجتماعی و حقوق کار اظهارنظری نمی‌کنند. این در حالی است که تحقیقات نشان داده، کیفیت اشتغال اهمیت بسیار بالایی در کاهش فقر دارد. در سال ۲۰۱۵ مطالعه‌ای بین‌المللی انجام شد که نشان می‌داد ۱۰ درصد از جمعیت جهان فقیر هستند و همچنین ۹ درصد از شاغلان جهان در فقر زندگی می‌کنند. این مطالعه نشان داد، اشتغال نمی‌تواند تضمینی در برابر فقر باشد.»

به گفته او افراد برای فرار از بیکاری گاه به شغل‌های کم‌کیفیت روی می‌آورند. سازمان بین‌المللی کار (ILO) در سال ۲۰۱۸ اعلام کرده است، امراض معاش بیش از ۶۰ درصد جمعیت جهان از طریق اشتغال غیررسمی است که این عدد برای کشورهای در حال توسعه به ۸۵ درصد می‌رسد.

بر بازار کار امروز ایران، مشاغل غیررسمی نیز باید طبقه‌بندی شوند. از نظر میزان روزان وضعیت بسیار بدتری در بازار کار دارند. شما در نظر بگیرید که یک موتورسوار به‌عنوان پیک، حتی بدون داشتن بیمه، درآمدی بالاتر از یک فوق‌لیسانس زن دارد. بنابراین نمی‌توان مشاغل غیررسمی را در یک دسته طبقه‌بندی کرد و گفت، هر کسی شغل غیررسمی دارد لزوماً دچار فقر می‌شود. گرچه باید بر این نکته تاکید کرد که بخش غیررسمی به قدری بزرگ شده که در حال بلعیدن اقتصاد ایران است و در گروه‌های مشاغل غیررسمی رسته‌های بسیار زیاد شغلی همان رابطه معنادار با فقر را دارند.

**اشاره کردید که زنان شرایط مناسب دستمزدی نامطلوبی دارند. آیا وضعیت زنان در مشاغل رسمی و غیررسمی تحلیل متفاوتی دارد؟**  
وضعیت زنان در اغلب مشاغل عموماً مطلوب نیست. از مشاغل خانگی گرفته تا کار در فروشگاه‌ها و ادارات. در اغلب مشاغل چه رسمی و چه غیررسمی، دستمزدهای تعریف‌شده برای زنان پایین‌تر از مردان و با اجحاف زیاد صورت می‌گیرد. ضمن اینکه زنان در بسیاری از کارها امکان مشارکت هم ندارند.

نمازی با بیان اینکه اشتغال غیررسمی تأثیرات منفی بر شاخص‌های اقتصاد در سطح کلان و خرد دارد، گفت: «نرخ بالای اشتغال غیررسمی در سطح کلان باعث کاهش پایه مالیات و کاهش میزان منابع مفید برای دستیابی به اهداف حیاتی مانند تأمین بهداشت و حمایت از بیکاران می‌شود. این اتفاق می‌تواند بر رشد اقتصاد نیز تأثیر منفی بگذارد چراکه اعتقاد بر این است، مشاغل غیررسمی از بهره‌وری پایینی در مقایسه با اشتغال رسمی برخوردار است. در سطح خرد نیز اشتغال غیررسمی به معنی محبوس بودن در فعالیت‌های کم‌آمد، پرخطر و ناپایدار است که تمامی این‌ها منجر به فقر می‌شود. از سوی دیگر فقر نیز خود عامل تعیین‌کننده اشتغال غیررسمی است. در اصل، کمبود اشتغال رسمی و پوشش و کارایی نامناسب سیستم‌های تأمین اجتماعی سبب شده فقرا برای حفظ خود و خانواده خود ناگزیر، پذیرای هر شغلی باشند. بنابراین بین شاغل غیررسمی بودن و فقیر بودن، همپوشانی قابل توجهی وجود دارد. چراکه فقرا بیشتر از غیرفقرا برای بقای خود به مشاغل غیررسمی اعتماد می‌کنند. به‌طور کلی درآمد در مشاغل غیررسمی کمتر از مشاغل رسمی است و سهم بیشتری از کسانی که در مشاغل غیررسمی کار می‌کنند نسبت به مشاغل رسمی فقیر هستند.»

### وضعیت وخیم اشتغال غیررسمی در استان‌های محروم و مرزی

نمازی اظهار کرد: «در ایران نیز مانند بسیاری از کشورهای در حال توسعه روند فزاینده فقر و سهم قابل توجه اشتغال غیررسمی از چالش‌های مهم پیش روی دولت محسوب می‌شود. گزارش‌های موجود نیز این موضوع را تأیید می‌کنند. یکی از گزارش‌هایی که خرداد امسال در رابطه با فقر منتشر شد تاکید می‌کند، نرخ فقر از سال ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ بیش از ۱۱ درصد افزایش یافته و از ۲۰ درصد به ۳۱ درصد افزایش پیدا کرده است. هر چند در سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ یک درصد کم شده اما مرکز پژوهش‌های مجلس هشدار می‌دهد، با توجه به کاهش فاصله طبقه متوسط با خط فقر و نرخ بالای تورم، نرخ فقر در سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ افزایش پیدا می‌کند. در سال ۱۴۰۰ جمعیت زیر خط فقر ۳۰/۴ درصد برآورد شد.»

نمازی ادامه داد: «در خصوص اشتغال غیررسمی نیز در سال ۱۳۹۹ گزارشی منتشر شد که نشان می‌دهد سهم اشتغال غیررسمی در اغلب استان‌های کشور بالای ۵۰ درصد است و حتی در برخی استان‌های محروم و مرزی این عدد به بالای ۷۰ درصد می‌رسد. مثلاً در آذربایجان غربی ۷۲ درصد، خراسان شمالی ۷۲ درصد، مازندران ۷۱ درصد، سیستان و بلوچستان، کردستان و کرمانشاه نزدیک به ۷۰ درصد است. در مجموع مطالعات مختلفی در مورد فقر و اشتغال غیررسمی در ایران صورت گرفته اما دغدغه اصلی ما رابطه متغیر این دو است. در چارچوب این مسئله پرسش‌هایی قابل طرح است. به‌طور مثال چرا نظام تصمیم‌گیری سعی دارد نارسایی‌های سیستم در زمینه خلق فرصت‌های شغلی مولد را از طریق رویکردهای رانتی و سلیقه‌ای حل کند؟ در صورتی که اینگونه بر خوردها برای رفع فقر به‌هیچ‌وجه راهگشا نیست و باید افراد فقیر در معرض فعالیت‌های درآمدزا و قابل اتکا قرار گیرند.»

این پژوهشگر توسعه اضافه کرد: «سیاست‌ها در عرصه اشتغال باید از سمت تولید معیشتی به سمت فعالیت‌های بالنده و تولید صنعتی مدرن هدایت شود. یک پرسش دیگر این است که چرا نظام تصمیم‌گیری معمولاً ملاحظاتی کوتاه‌مدت اشتغال را به ملاحظاتی بلندمدت ترجیح می‌دهد و به جای متمرکز شدن بر مسئله اشتغال سعی می‌کند مشکلات را با تخصیص ارز و ریال حل کند درحالی‌که این مشکلات بسیار فراتر از تخصیص‌های ارزی و ریالی است. در این زمینه می‌توان به پرداخت یارانه‌ها اشاره کرد. پرسش دیگر اینکه چرا نظام تصمیم‌گیری سیاست‌های پرهزینه و شتابزده اتخاذ می‌کند؟ جالب اینکه خود این سیاست‌های جدید موج جدیدی از دوهای باطل توسعه‌نیافتگی را بازتولید می‌کند؛ مانند طرح ضربتی اشتغال و یا طرح بنگاه‌های زودبازده.»

او متذکر شد: «با وجود اینکه شاغلان غیررسمی به

دلیل نداشتن قرارداد کار و نداشتن پوشش بیمه، پایداری کمتری نسبت به شاغلان رسمی دارند و به همین دلیل آسیب‌پذیرتر هستند اما دولت برنامه‌ای برای جلوگیری از رشد مشاغل غیررسمی ارائه ن داده است. اینکه چرا دولت در مقابل مشاغلی با عدم پوشش بیمه و دستمزدهای پایین، حساسیت و واکنشی ندارد نیز پرسش مهمی است که باید به آن پاسخ داده شود.»

نمازی عنوان کرد: «اسناد پیوست شماره یک برنامه اول توسعه بعد از انقلاب نشان می‌دهد، در آستانه آغاز برنامه اول ۵۳ درصد از جمعیت فعال ایران هیچ نقشی در تولید ملی نداشتند این در حالی است که یکی از مهمترین تنگناهای بخش مولد کشور، کمبود نیروی کار ماهر و آموزش دیده بوده است.»

نمازی افزود: «با توجه به اینکه اندازه فقر در اقتصاد ایران روند فزاینده‌ای دارد و سهم اشتغال غیررسمی نیز مدام در حال افزایش است اگر پیوند این دو متغیر درک شود می‌توان با کمترین هزینه‌ها و با سیاستگذاری‌های اصولی به موفقیت‌های بلندمدت دست پیدا کنیم.»

### سیستم اقتصادی ما توان تولید و خلق ثروت را ندارد

نمازی خاطر نشان کرد: «سالانه بخشی از بودجه دولت به اشتغال اختصاص پیدا می‌کند و گمان بر این است که اشتغال هم مانند کالاست درحالی‌که در سطح نظری تقاضا برای اشتغال تقاضای مشتقه است به این مفهوم که باید در کل ساختار نهادی، تحولی صورت بگیرد تا به ریسک‌گریزی بخش خصوصی و افزایش انگیزه برای سرمایه‌گذاری منجر شود. بعد از انقلاب سرمایه‌گذاری‌های زیادی در بخش آموزش، بهداشت، دسترسی به آب سالم و... انجام شده است؛ این قبیل سرمایه‌گذاری‌ها باعث آموزش افراد توانمند شد اما فرصتی برای آنها فراهم نکرد تا بتوانند درآمد کسب کنند. به همین دلیل است که جوانان زیاد تحصیل‌کرده‌ای داریم که آموزش دیده‌اند اما بیکار هستند. در واقع سیستم اقتصادی ما توان تولید و خلق ثروت را ندارد. این موارد نشان می‌دهد نیازمند بازنگری در سیاست‌ها هستیم.»

او بیان کرد: «از رابطه فقر و اشتغال غیررسمی تأثیراتی بر متغیرهای دیگر نیز به دست می‌آید. بر مبنای رویکرد فقر نسبی ارزش افزوده بخش کشاورزی و بخش خدمات تأثیر مثبتی بر اشتغال غیررسمی دارد. در صورتی که آموزش، وضعیت تأهل، اندازه خانوار، سن و ارزش افزوده بخش صنعت تأثیر منفی در اشتغال غیررسمی دارد. بر مبنای همین رویکرد که خصوص فقر، اندازه خانوار تأثیر مثبتی در فقر دارد. آموزش، سن، ارزش افزوده بخش خدمات تأثیر منفی بر فقر دارد. جنسیت، وضعیت تأهل و ارزش افزوده بخش کشاورزی و صنعت تأثیر معناداری بر فقر ندارند.»

نمازی اضافه کرد: «نتایج حاصل از پژوهش این امر را هم تأیید می‌کند که افزایش جمعیت و افزایش تعداد افراد خانواده منجر به فقر می‌شود. در نتیجه سیاست‌های فعلی در پیش گرفته شده در جهت افزایش جمعیت اشتباه است چون افزایش تعداد افراد خانواده بدون فراهم کردن بستر مناسب به جای کمک به سعادت خانواده و جامعه سبب می‌شود فرزندان خودکفا نشوند و این امر منجر به فقر بیشتر می‌شود. در مجموع با توجه به نتایج این پژوهش پیشنهاداتی قابل طرح است: سیاستگذارها باید حرکت به سمت اشتغال رسمی مولد و فناورانه را در اولویت برنامه‌های خود قرار دهند. برای این کار باید به چند نکته توجه داشته باشند. اول، باید مشخص کنند که چرا افراد مشاغل غیررسمی را به مشاغل رسمی ترجیح می‌دهند. بعد از آن باید شرایطی را ایجاد کنند که منافع مشاغل رسمی از هزینه‌های آن بیشتر باشد و بستر را برای اجرای این سیاست‌ها مهیا کنند. صرفاً با ارتقای بنیه تولید فناورانه است که می‌توان بر اشتغال غیررسمی و فقر غلبه کرد و این مهم نیز با اصلاح ساختار نهادی سیاستگذاری امکان‌پذیر خواهد بود. با توجه به چشم‌انداز نگران‌کننده فقر در ایران، هر گونه تعلل و سستی در این رابطه می‌تواند تبعات خطیری برای کشور به همراه داشته باشد.»

حداقل دستمزد، اصلاً تأمین‌کننده حداقل‌های زندگی نخواهد بود. اگر شما حداقل دستمزد را مرز بین مشاغل رسمی و غیررسمی در نظر بگیرید، این مرز در حال شکستن است. یعنی افرادی که در مشاغل رسمی اشتغال دارند ولی حداقل دستمزد تعیین شده را دریافت می‌کنند وضع بسیار نامطلوب‌تری از افرادی که در مشاغل غیررسمی فعالیت می‌کنند و درآمدهای بالاتری دارند، پیدا خواهند کرد.

به این نکته هم باید توجه کرد: در کنار این دو بخش، فعالیت‌های زیرزمینی نیز در اقتصاد سهم بزرگی دارد و هر روز نیز بر این سهم افزوده می‌شود. فعالیت‌های زیرزمینی، بازار کار را به انحراف‌های زیادی کشانده است و دیگر به‌راحتی نمی‌توان درباره مناسبات این بازار اظهار نظر کرد.

به‌طور مثال نیروی کار ساختمانی حتی کارگران ساده در این رشته، دستمزدهای عمدتاً بالایی دریافت می‌کنند اما زنان امکان فعالیت در این رشته را ندارند و این کار مردانه محسوب می‌شود. زنان در شهرهای کوچک شرایط به مراتب نامطلوب‌تری دارند و با اشتغال هشت ساعت نیز بعضاً حتی پایین‌تر از حداقل دستمزد تعریف‌شده، دریافتی دارند.

**۴ در سال ۱۴۰۲ و احتمالاً برای سال ۱۴۰۳ نرخ‌هایی بسیار پایین‌تر از تورم پیش‌بینی می‌شود و این به مفهوم از دست رفتن نیمی از قدرت خرید خانوار در هر سال می‌شود. از دیدگاه شما نرخ‌های تعیین‌شده برای رشد دستمزد در مشاغل رسمی چه اثری بر رشد فقر دارد؟**  
به نظر من، به سرعت به سمتی می‌رویم که

## فعلان خصوصی



### ترخیص با ثبت سفارش معتبر

دفتر مقررات صادرات و واردات تاکید کرد، گمرکات از پذیرش اظهار کالاها که در زمان اظهار دارای ثبت سفارش منقضی یا باطل شده می‌باشند، خودداری به عمل آورند. به گزارش تسنیم، نامه دفتر مقررات صادرات و واردات مبنی بر لزوم معتبر بودن ثبت سفارش در هنگام اظهار کالا در گمرکات اجرایی به گمرکات ابلاغ شد. مدیرکل دفتر مقررات صادرات و واردات در مکاتبه‌ای با دفتر واردات گمرک ایران، نوشت، با عنایت به قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مبنی بر «تلقی قاچاق برای مصادیق اظهار کالا به گمرک و یا ترخیص یا خروج کالا از اماکن گمرکی با ارائه مجوزها یا اسناد جعلی و یا مجوزهای باطل یا منقضی یا تکراری یا خلاف واقع یا متعلق به غیر یا تحصیل‌شده از طریق تبانی و یا تقلب ممنوع است.» ترخیص کالا بدون تمدید اعتبار ثبت سفارش را صرفاً در صورتی که ثبت سفارش در زمان اظهار کالا معتبر باشد، مجاز دانسته است.



### آمار برنج به زودی واقعی می‌شود

با ایجاد سامانه ثبت سفارش سیستمی واردات برنج، دریک برنامه زمانی کوتاه‌مدت ثبت آمار تولید و واردات منتهی‌شده و واقعیت‌های بازار برنج، کاملاً شفاف و قابل مدیریت می‌شود. به گزارش روابط عمومی انجمن برنج، مسیح کشاورز، دبیر انجمن تولیدکنندگان و تأمین‌کنندگان برنج اظهار داشت: اجرای طرح سیستمی شستن واردات برنج اقدام ارزشمندی در مسیر حکمیت شفافیت در بازار برنج کشور است و بخش خصوصی اگر به دنبال سلامت، حذف رانت و دلال‌بازی در بازار برنج هست باید از این اقدام وزارت جهاد کشاورزی حمایت کند. او افزود: سال‌هاست که بازار برنج کشور از عدم شفافیت رنج می‌برد و به دلیل در دسترس نبودن آمار و اطلاعات درست، اظهارنظرهای متناقض، بازار را تحت تأثیر تبعات منفی قرار داده است. او در ادامه اظهار داشت: ساختار اقتصاد بازار در کشور به‌گونه‌ای است که همواره بخش خصوصی دولت را در مدیریت بازار و تأمین و توزیع کالا همراهی کرده و زمانی فرا می‌رسد که بخش خصوصی می‌تواند بازیگر اصلی این میدان شود.



### کاهش سهم دلار در ذخایر جهانی

براساس آخرین اطلاعات صندوق بین‌المللی پول (IMF)، سهم دلار آمریکا از ذخایر بانک مرکزی جهانی همچنان در حال کاهش بوده و در سه‌ماهه سوم سال ۲۰۲۳ به ۵۹/۲ درصد رسیده است؛ این کاهش در حالی رخ می‌دهد که روند دلارزدایی در سراسر جهان شتاب گرفته است. به گزارش ایسنا به نقل از بیزنس اینسایدر، آمار صندوق بین‌المللی پول نشان می‌دهد، سهم دلار آمریکا از حدود ۷۰ درصد در سال ۲۰۰۰ کاهش یافته است. دلار همچنان به‌عنوان ارز ذخیره پیشرو در جهان است و یورو در رتبه دوم قرار دارد و سهم آن به ۱۹/۶ درصد کاهش یافته است. نسبت بین ژاپن از ذخایر جهانی از ۵/۳ درصد در دوره سه‌ماهه قبل به ۵/۵ درصد صعود کرده است و یوان چین، پوند انگلیس، دلار کانادا و فرانک سوئیس تغییر چندانی نداشتند. در همین حال، بر اساس داده‌های جمع‌آوری شده سوئیفت، سهم یوان از پرداخت‌های بین‌المللی در ماه نوامبر به بالاترین حد خود رسید.